



JAK UVAŽOVAT O DĚJINÁCH LITERATURY 19. STOLETÍ?

TRADIČNÍ CONTRA JINÉ VÝKLADOVÉ KLÍČE K DĚJINÁM ČESKÉ
LITERATURY 19. STOLETÍ

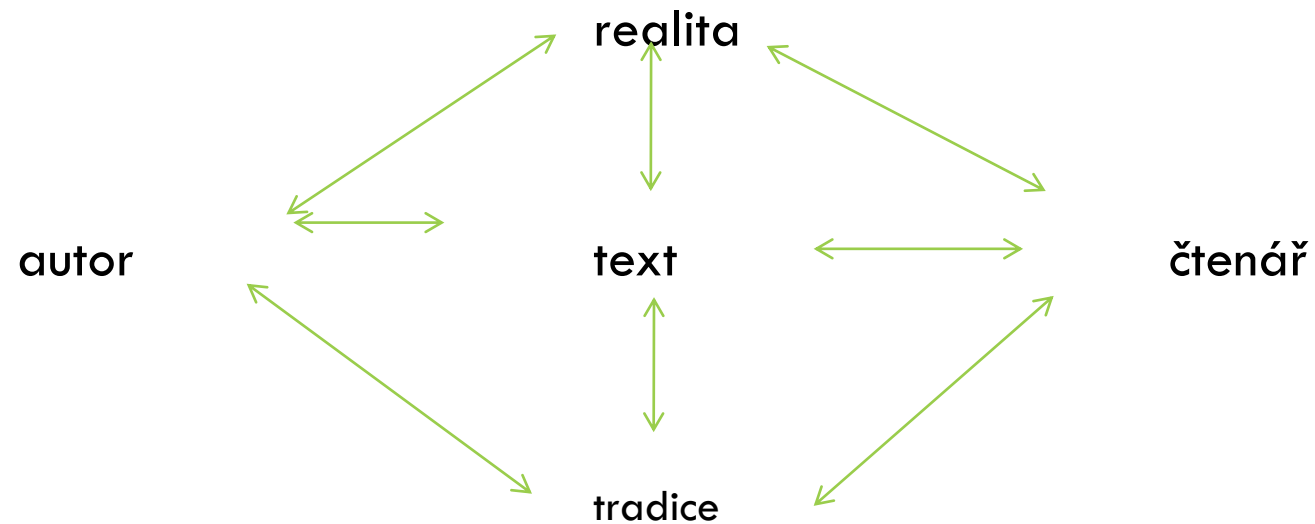
UZAVŘENOST CONTRA OTEVŘENOST

„Evropa [...] nepřestala najednou být osvícenskou a najednou se nestala zcela romantickou – v evropské kultuře se projevilo spíše prolnutí, navázání těchto dvou výrazných proudů.“ (Josef Hanuš, 1902).

LITERÁRNĚHISTORICKÉ SYNTÉZY A JEJICH USPOŘÁDÁNÍ

- materiál (selekce – kombinace)
- utváření kánonu
 - problém estetické kvality a popularity
 - stratifikace literatury
- model literární komunikace
 - jevy literární a neliterární povahy
 - „dílostředné“ či „textostředné“ (imanentní) pojetí x kauzálně teleologické výklady – rozhodující je vše „kolem“ díla (podmínky vzniku díla, biografie autora, historický a sociální kontext)

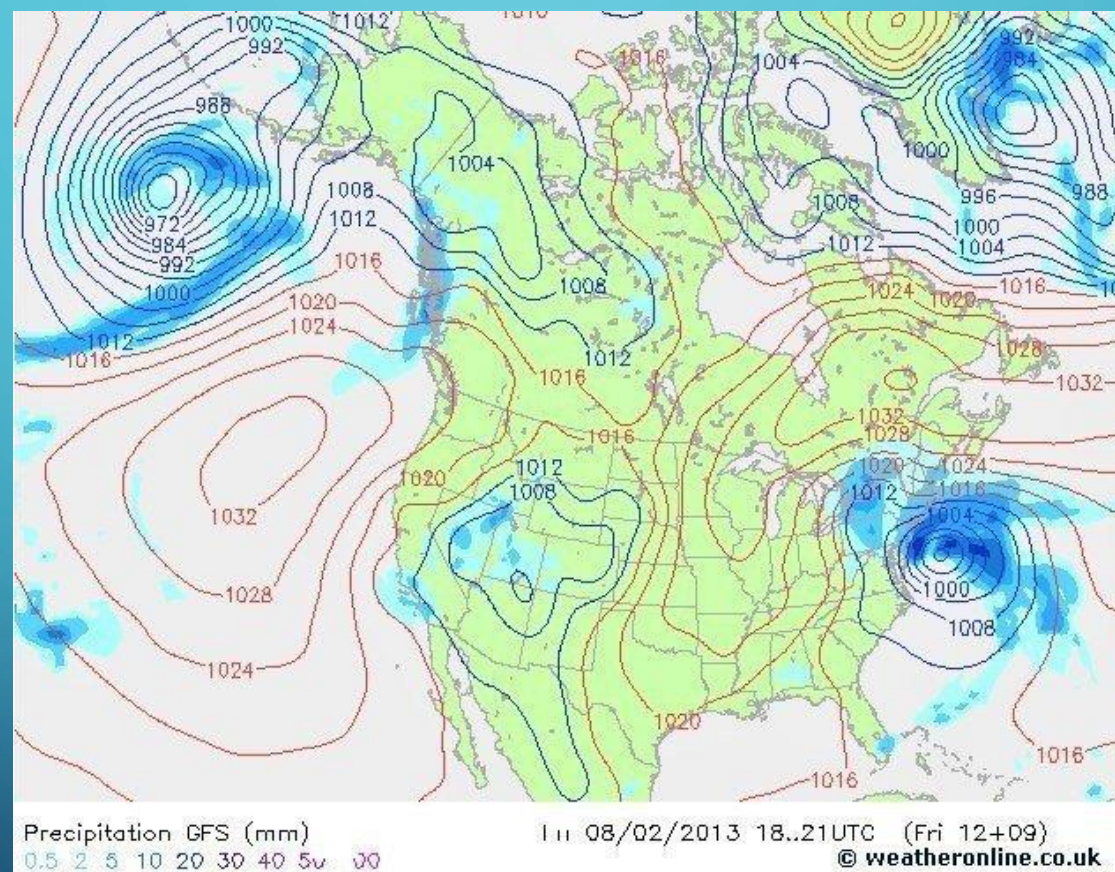
MODEL LITERÁRNÍ KOMUNIKACE



výběr
kombinace
stylizace

jazyková norma (obvyklé, očekávané) – ozvláštňení

DĚJINY LITERATURY JAKO SYNOPTICKÁ MAPA?



MODELY PSANÍ DĚJIN LITERATURY (VÝVOJ ČI PROMĚNA?)

- epocha – časová osa (od – do) – vývoj; periodizační mezníky
- statické pojetí – linearita
- dějiny esteticky hodnotných děl (kánon) – vliv vzdělávacích institucí (povinná četba ve školách)
- kauzálně-funkční a teleologické pojetí dějin – důraz na pokrok (překonávání vývojově nižšího vyšším)

Klady:

- přehlednost a snadná zapamatovatelnost

Zápory:

- odvozenost od vnějších podnětů

- časový rámeček bez ostrých hranic – význam **události**
- dynamické pojetí – dle recepce
- recepční horizont – podíl jinojazyčných a populárních děl; výtvarné umění, hudba, architektura – **stav „diskurzu“**
- koexistence více tendencí (překrývání, zlomy, síť vztahů)
- proměna povahy a funkce příznaků

Klady:

- vnitřní dynamika literárních jevů dle situace v dobovém literárním poli
- literatura jako systém – důraz na literárnost; literatura jako komunikát (dobová a pozdější recepce)

Zápory:

- problematizování zažitých výkladových klíčů

PŘÍKLAD KAUZÁLNĚ ZALOŽENÉHO VÝKLADU DĚJIN LITERATURY (ROZHODUJÍ VNĚJŠÍ OKOLNOSTI)

Dějiny české literatury II (1960), tzv. „akademické“ (s. 9) – viz Edice E:

<http://www.ucl.cas.cz/edicee/dejiny/dejiny-ceske-literatury>

„S ohledem na poměry společenské, tj. s ohledem na konkrétní stadia boje proti feudalismu a na konkrétní možnosti v národně osvobozené zápas, se také vytvářel vztah literatury ke skutečnosti. [...] Na podkladě toho, jak se obrazy měnící se objektivní podmínky společenského i politického dění v obrozenské literatuře, můžeme sledovat její vývoj v těchto čtyřech obdobích:

- I. Literatura v období absolutistických reforem a vzniku národního hnutí (od let sedmdesátých 18. století do roku 1805)
- II. Literatura v období napoleonských válek a reakčního absolutismu po vídeňském kongresu (od roku 1806 – do roku 1830)
- III. Literatura v období vzniku a rozvoje revolučních sil v letech 1830 až 1848.
- IV. Literatura v období revoluce 1848 a v období dočasného potlačení jejího výsledku v letech padesátých.

PŘÍKLAD KAUZÁLNĚ ZALOŽENÉHO VÝKLADU TVORBY AUTORA (ROZHODUJÍ VNĚJŠÍ OKOLNOSTI – ŽIVOT, VLIVY)

„[...] intenzita Máchova vztahu k realitě života, nejdůslednější vzpoura proti údělu, odvaha k umocnění individuálního osudu je nemyslitelná bez onoho velkého přerodu společnosti, v němž se dotud pokořený člověk měnil v bytost utvářející osud svůj a svého národa a z něhož také vyvěraly ideje a umělecké snahy literatury předmáchovské. [...] **Historickou podmíněnost** Máchova zjevu lze ve většině případů sledovat **na zcela konkrétních faktech jeho života**, jeho individuální povahy, jeho zkušeností společenských, citových a literárních.“

Štěpánek, Vladimír: Karel Hynek Mácha. In Vodička, Felix a kol. : *Dějiny české literatury II*. Praha: ČS AV, 1960, s. 432.

UŽITEČNÉ POJMY

Literární pole

„V sociologické teorii Pierra Bourdieua [...] představuje jedno z hlavních polí kulturní produkce, nadané specifickou strukturou, logikou a „pravidly“, jimiž se řídí chování jeho činitelů – autorů, redaktorů, kritiků, literárních agentů, nakladatelů, propagátorů literatury apod. [...] V literárním poli působí mechanismy kolektivní víry, které udílejí existenci a hodnotu dílům i samotným autorům jakožto tvůrcům posvěceným polem.“

MATONOHA, Jan a kol. Za (de)konstruktivismem. Praha: Academia, 2017, s. 318nn.

Diskurz

„Pojem diskurz označuje v textové lingvistice strukturní a funkční jednotku vyšší než věta, resp. výpověď; v kontextu myšlení Michela Foucaulta, jež mělo na chápání výrazu diskurz v literární teorii nejvýraznější vliv, **pak kodifikovaný způsob vypovídání, jenž předznačuje, kdo, kde, za jakých podmínek a jak má možnost popisovat, resp. utvářet, konstruovat a vyjednávat společenskou realitu.**“

MATONOHA, Jan a kol. Za (de)konstruktivismem. Praha: Academia, 2017, s. 226nn.

PŘÍKLAD IMANENTNÍHO (DÍLOSTŘEDNÉHO) VÝKLADU DĚJIN LITERATURY

„Následně se tedy můžeme pokoušet postihnout vzájemný poměr předmětné a nepředmětné složky **literární události**, a to především z hlediska extenze, synchronie a vzájemné **vnitřní koherence**. Nepředmětnost přitom v žádném případě nemá jednoduchou povahu prototype [...]. **Strukturovanost**, ba spletitost nepředmětného korelátu literární produkce náležitěji postil Jauss označením „**úhrnný referenční systém** v literatuře jednoho historického okamžiku“ (Jauss 2001: 28). Ale také Vodičkova představa, postihující „stav struktury v daném okamžiku“ (Vodička 1942: 348), se blížila široce koncipovanému „pomyslnému inventáři všech **možností literární tvorby**“ (tamtéž: 346), který z povahy věci rozsahem značně překračoval množinu realizovaných literárních textů.“ (zvýraznila Z.U.)

TUREČEK, Dalibor a kol. Český a slovenský literární klasicismus. Synopticko-pulzační model kulturního jevu. Brno: Host, 2017, s. 176–177.

HERMENEUTIKA A LITERÁRNÍ VĚDA

- hermeneutika – proces rozumění – německý filosof Hans Georg Gadamer (1900–2002) – porozumění je navázáno historický a společenský kontext, v němž subjekt vyrůstá a žije, a má základ v porozumění jazyku/řeči (komunikace/vedení dialogu)
- Situace čtenáře a jeho rozumění:
 - systém kulturních předpokladů a očekávání;
 - jeho čtenářská zkušenost;
 - znalost jazykových a poetických norem (žánry, druhy);
 - schopnost rozlišovat mezi skutečností a fikcí.

D. TUREČEK A KOL.: ČESKÉ LITERÁRNÍ ROMANTIČNO (2012)



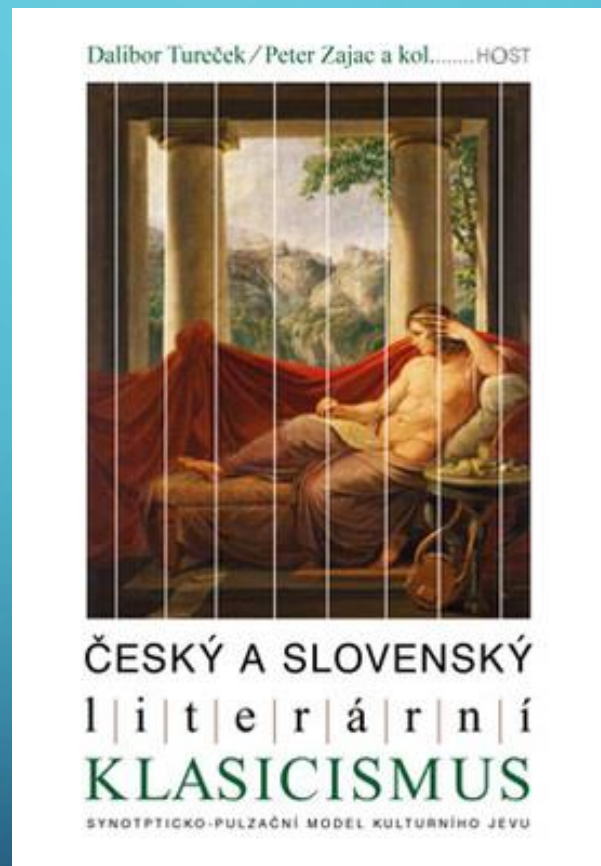
D. TUREČEK A KOL.: ČESKÝ A SLOVENSKÝ LITERÁRNÍ PARNASISMUS (2015)

Aleš Haman / Dalibor Tureček a kol.....HOST

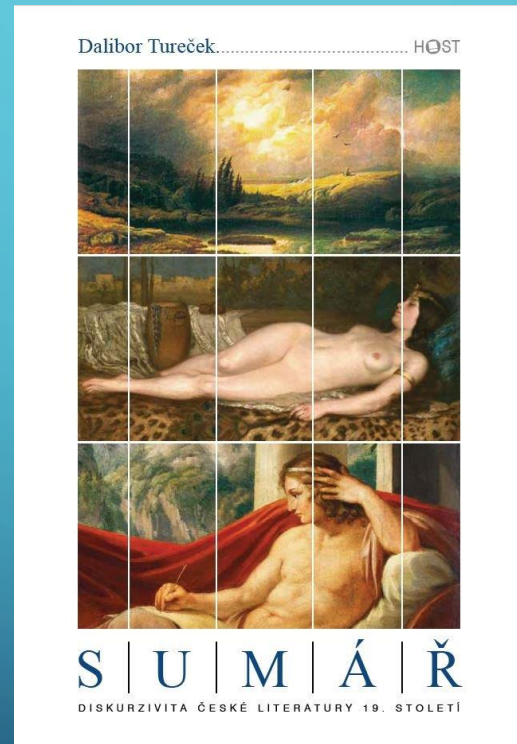


ČESKÝ A SLOVENSKÝ
l/i/t/e/r/á/r/n/í
PARNASISMUS

D. TUREČEK A KOL.: ČESKÝ A SLOVENSKÝ LITERÁRNÍ KLASICISMUS (2017)



DALIBOR TUREČEK: SUMÁŘ (2018)



DOPORUČENÁ LITERATURA

CULLER, Jonathan. *Krátký úvod do literární teorie*. Brno: Host, 2002.

MATONOHA, Jan a kol. *Za (de)konstruktivismem*. Praha: Academia, 2017.

TUREČEK, Dalibor. *Sumář*. Brno: Host, 2018.